

Jan Schoemaker

DE COMBINATIE FLUIT-SAXOFOON: EEN FRUSTRERENDE RELATIE?

Jan Schoemaker is saxofonist en fluitist. Omdat deze combinatie verplicht is voor spelers in een big band, is hij op zoek gegaan naar de overeenkomsten en knelpunten tussen de twee instrumenten.

De dubbeling van fluit en saxofoon blijkt in vele opzichten een voor de hand liggende combinatie, die dan ook vaak wordt gebruikt, zeker in de lichte muziek.

In de Broadway-versie van 'Hello Dolly' wordt bijvoorbeeld met drie houtblazers gewerkt, die naast fluit en saxofoon ook piccolo, hobo, fagot en klarinet spelen.

Laten we voorlopig de fluit en de saxofoon eens wat nader beschouwen.

De uitvinder van de saxofoon, Adolphe Sax, heeft fluit gestudeerd in Brussel. Hij presenteerde de saxofoon voor het eerst in 1841 in Parijs. Daarop maakte hij gebruik van het kleppensysteem van Theobald Boehm, dat deze voor zijn fluit van 1832 had ontworpen.

De overeenkomst in kleppensysteem en het feit dat de saxofoon ook in het octaaf overblaast (de klarinet in het duodeciem), waardoor het mogelijk is in twee octaven dezelfde vingergrepen te gebruiken, zijn voor veel musici een aanleiding geweest de instrumenten te gaan dubbelen.

De speelhouding bij beide instrumenten is niet dezelfde, maar de problemen daarbij zijn door goed onderwijs eenvoudig op te lossen.

De ademsteun is natuurlijk bij beide instrumenten van toepassing, zij het dat de luchtstroom bij de saxofoon weerstand van het riet ondervindt en bij de fluit alleen door het middenrif onder controle gehouden kan worden. Toch is ademsteun ook

bij de saxofoon onontbeerlijk, want de extra effectieve longinhoud is hard nodig, en bij zacht spelen moet een zeer geringe luchtstroom beheerst worden.

Het voornaamste verschil in bespelen is natuurlijk de embouchure. Onder embouchure versta ik (voor de duidelijkheid) het samenspel van lippen, mond, tong en keel bij het produceren van een bepaalde toon.

In principe wordt er bij de saxofoon als volgt te werk gegaan:

Kaak en kin dienen ontspannen te blijven, en de keel staat geheel open. De tong ligt ontspannen onder in de mond, behalve bij staccato en bij het gebruik van klinkers (o, oh, a, e, i) om het timbre te veranderen - dit geldt trouwens voor alle blaasinstrumenten. De boventanden worden op het mondstuk geplaatst. De hoeveelheid mondstuk in de mond (bij altsaxofoon ongeveer 1 cm) wordt tijdens het spelen niet veranderd.

De lippen vormen een ring rond het mondstuk, waarbij de onderlip een kussentje vormt waarop het riet kan trillen, de mondhoeken worden een beetje omhoog getrokken. De bovenlip is bijna passief, de ONDERLIP doet het eigenlijke werk, kneedt als het ware het riet.

Ook bij de embouchure tijdens het fluitspelen is de kaak ontspannen, hij beweegt nauwelijks. De keel staat ook geheel open (behalve bij een bepaald vibrato), de tong laat de lucht zoveel mogelijk doorstromen, weer met uitzondering van staccato en timbre-verandering. Tot zover zijn er veel overeenkomsten te constateren.

Bij het fluitspelen echter vormen de lippen voor het grootste deel de luchtstroom.

- De vorm van de luchtstroom is verantwoordelijk voor de helderheid en kwaliteit van de toon.

- De grootte, omvang en breedte bepalen voornamelijk de dynamiek.

- De hoek waaronder de lucht door de lip-

pen tegen de rand van de mondplaat wordt geblazen bepaalt de kleur van de toon en soms de toonhoogte.

De discussie die over deze korte embouchurebeschrijving mogelijk is, geeft al aan dat deze niet volledig is, maar ook dat de embouchure in details van persoon tot persoon zal verschillen. Kort samengevat komt het er op neer, dat de fluitspeler moet proberen grip te krijgen op de luchtstroom, waarbij hij/zij zich zal moeten concentreren op het centrum van de lippen. Daarbij is de onderlip in principe meer passief, de BOVENLIP doet het werk.

We kunnen dus het volgende concluderen: bij de saxofoon wordt vooral de onderlip gebruikt, en bij de fluit meer de bovenlip. Dit zijn twee manieren van embouchurevorming die elkaar niet tegenwerken, en daarom is dubbeling in principe heel goed mogelijk.

In de praktijk blijkt het toch nog vaak niet eenvoudig te zijn, omdat een geheel ande-

re embouchure moet worden aangeleerd. Dat kost, zoals iedereen weet, maanden, zo niet jaren. En omdat de dubbeling op andere punten zoveel overeenkomsten heeft, krijgt men in het begin de indruk dat het wel niet zoveel moeite zal gaan kosten ook het andere instrument onder de knie te krijgen - en dus...frustratie!

Velen heb ik al kortstondige pogingen zien doen zonder het beoogde resultaat.

Saxofonisten vinden dikwijls dat er te weinig geluid uit de fluit komt en zetten alles op alles om er meer uit te halen, waardoor ze te veel lipspanning gebruiken.

Fluitisten halen vaak in het begin alleen 'oerklanken' uit een saxofoon tevoorschijn, omdat ze de onderlip nog nooit op die manier gebruikt hebben.

Embouchure aanleren is het bewust conditioneren van reflexen. Ook het snel kunnen wisselen van instrument, wat in de praktijk veel voorkomt, moet een automatisme worden. Voor fluitisten geldt eigenlijk hetzelfde bij de wisseling van fluit naar piccolo.

Concluderend kan men stellen dat het dubbelen van fluit en saxofoon geen onmogelijkheid is, en misschien zelfs de moeite van het proberen waard.

Veel speelplezier, maar ook geduld toegewenst!

oedvoooo

